

**Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти
Центр виховної роботи, захисту прав дитини
та громадянської освіти**

**Методичні рекомендації з
питань організації
виховного процесу у
закладах освіти
Тернопільської області
у 2024/2025
навчальному році**

Riznomanit.at.ua

Сьогоднішній виховний процес здійснюється в реальному часі – у героїчний період сучасної історії України, яскравого сплеску патріотичної свідомості й масового героїзму українського народу, який обстоює не лише свою свободу й суверенітет у двобої з ворогом; вияву небаченої досі жертвовності українців, яких об'єднала спільна біда і гордість за свій народ, за самих себе й відповідальність перед людством.

Організація виховного процесу в Новій українській школі спонукає педагогів на пошук нових альтернативних форм роботи відповідно до нинішніх умов, які забезпечать належний рівень життєвої компетентності здобувачів освіти, що дозволить брати участь у розбудові держави в повоєнний час та віднайти там своє місце.

Освітній заклад має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Освіта має бути спрямована на утвердження української політичної нації та розвиток громадянського суспільства: освітня система має виховувати повагу до української мови та культури, формувати громадянську відповідальність і свідомість, доброчесність, доброту та емпатію до оточення, повагу до гідності кожної людини, спадку української історії.

Виховання в сучасних умовах потребує сучасного стратегічного бачення у кожного з нас. Війна викликала необхідність докорінних змін в освіті. Тепер мова йде не лише про модернізацію змісту освіти, а й про необхідність оновлювати технологічні складові освітнього процесу. Нові вимоги сьогодення спонукають до створення дієвого виховного середовища закладу освіти, впровадження моделі національно-патріотичного виховання здобувачів освіти через систему інноваційних форм і методів роботи, що сприятиме формуванню істинних цінностей.

З поміж засадничих цінностей – єдиної й унікальної для кожної країни – для України ключовою є свобода, яку відносять до цінностей змін. Визначальна цінність ґрунтується на історії народу, географії країни, традиціях, демографічних чинниках. Вона формується століттями й тисячоліттями, передається з покоління в покоління, розвивається і водночас не зазнає радикальних змін, дає змогу країні пережити кризи.

З огляду на брак справжньої волі саме свобода, як унікальний маркер українства, посідає чільне місце в структурі ідентичності України. Свобода – це наполегливе прагнення здобути найвищу цінність, яку українці виборювали найвищою ціною – людських життів і якої їх постійно позбавляли упродовж історії.

У Бісмарка є фраза: «Успіх у війні вирішують два фактори: рушниця нового зразка і шкільний учитель».

Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: єдність навчання, виховання та розвитку (ст. 6 Закону України «Про освіту»).

У Новій українській школі виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти (ст. 15 Закону України «Про повну загальну освіту» і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах, визначених Законом України «Про освіту», та спрямовуватися на формування:

відповідальних та чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою;

патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини Українського народу, усвідомленого обов'язку захищати у разі потреби суверенітет і територіальну цілісність України;

усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та порушень академічної доброчесності;

громадянської культури та культури демократії;

культури та навичок здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;

прагнення до утвердження довіри, взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

почуттів доброти, милосердя, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії;

культури свободи та самодисципліни, відповідальності за своє життя сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості.

Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

- Стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді, визначені в Указі Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932, якою затверджено План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673, якою затверджено Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року.
- Наказ МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641».

Ресурс доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalnopatriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-shovtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

- Лист МОН від 10.06.2022 р. № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України»
- Методичні рекомендації МОНУ від 03.08.2023 № 1/11479-23 «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з ООП під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації»
- Конвенція ООН про права дитини <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#>
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»
- «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки» <http://surl.li/jloju>

У 2024/2025 н.р. у закладах освіти Тернопільської області продовжуємо роботу за програмою «Нова українська школа» у поступі до цінностей», яка розглянута та затверджена Вченими Радами Інституту проблем виховання (протокол № 6 від 02 липня 2018 року) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол № 7 від 26 вересня 2018 року). Режим доступу : <https://ipv>.

org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/, а також за обласною програмою впровадження Української Хартії вільної людини в освітніх закладах Тернопільської області на 2021-2024 роки, затвердженою рішенням сесії Тернопільської обласної ради від 23.12.2020 р. №34.

Формування патріотизму в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти в цілому. У зв'язку з цим, національно-патріотичне виховання є важливим сектором освітнього процесу. Брак патріотичного виховання, відчуття держави як Батьківщини, структури, яка захищає, стала на Сході України ключовою проблемою. Євроінтеграція – це добре, але питання внутрішньої української інтеграції було повністю занедбане. В Україні дуже багато історичних явищ, які могли б такій інтеграції сприяти, але цього не відбувається»

Нинішня нав'язана росією війна загострила питання, які давно висіли в повітрі, а то й озвучувалися в українській спільноті. На жаль, вони надто довго залишалися без рішучих і переконливих відповідей. Форсмажорна дійсність змусила давати відповіді у режимі реального часу .

Російсько-українська війна, реальна загроза зникнення України з політичної карти світу та стрімкі політичні події найближчих місяців радикально розвернули ситуацію – спонукали владу й український народ згуртуватися, мобілізуватись, здивувати самих себе і світ, усвідомити свою ідентичність, національну унікальність і самодостатність, історичну окремішність, законне і невід'ємне право бути господарем на власній землі; змусили задіяти найцінніше – людський потенціал, наявні оборонні та інформаційні ресурси й здобувати авторитет на світовій арені, апелюючи до глобальної спільноти.

Національно-патріотичне виховання здійснювати потрібно з використанням сучасних адекватних виховним завданням організаційних форм, методів, при прийомів і засобів.

Систему методів навчання й виховання необхідно розглядати з позиції їх обопільної єдності, здатності забезпечувати засвоєння предметних знань, формування умінь і навичок і одночасно актуалізувати ментальні структури

особистості. Для кожного здобувача освіти система методів має трансформуватися в систему самонавчання, розвитку самостійності, здатності здобувати, переробляти, аналізувати факти, усистемнювати їх і застосовувати для вирішення життєвих, а в перспективі і глобальних проблем. Система методів виховання має перетворитися для кожного учня в систему моральної свідомості, поведінкових форм і норм, здатність морально мислити, аналізувати, узагальнювати, приймати рішення. Інтенсивнішого перегляду та модернізації (а надто за сьогоденних умов) потребують зміст, форми, методи, педагогічні й освітні технології, адже на практиці має місце пришвидшене опанування всіма суб'єктами освітнього процесу інформаційно-комунікаційних технологій, платформ і ресурсів забезпечення дистанційного здобування знань, що має бути уконтекстнене у формування освітньої культури, інтелектуальне життя, розвиток патріотично-емних сенсів здобувачів освіти.

Нині проблема національно-патріотичного виховання загострюється з огляду на ряд як попередніх, так і новонабутих причин. Його успішному здійсненню перешкоджають російсько-українська війна й окремі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей. Це складність одночасного вирішення Україною комплексу завдань минулого, сьогодення і майбутнього на тлі російської навали; синдром історичного очікування як способу виживання; невизначеність стратегії розвитку суспільства; незадовільний стан демократії, дотримання прав людини та верховенства права; негативний патерналізм; ментальне виснаження; домінування цінностей, пов'язаних із базовими потребами; пріоритет матеріальних мотивів; нормування низького рівня життя; низький горизонт планування; емігрантські настрої; зниження освітнього цензу нації; пасивність, перманентна розчарованість громадянського суспільства; недостатня його консолідованість; взаємна недовіра між народом і владою; суспільна апатія; нездатність розраховувати на власні сили; тривале виховання на іншій культурі й чужих цінностях; пристосуванство; недостатнє залучення юнацтва до лідерства в організації

колективних справ тощо. Війна вже за кілька місяців разуче змінила світогляд більшості українців, однак проблема національно-патріотичного виховання не стала менш актуальною.

Передумовою успішності процесу національно-патріотичного виховання учнів має стати усунення подвійних стандартів у вихованні, що не може обмежуватися офіційним визнанням героями учасників народно-визвольної боротьби за волю й незалежність України і прийняттям пакету законів про декомунізацію. Подвійні стандарти існуватимуть, допоки українці не подолають мовне рабство і мовну нестійкість, що проявляються у визнанні своєї другосортності на власній землі – зневажанні державної мови й запобігливому переході на мову ката-вбивці у спілкуванні зі співвітчизниками; допоки українці не усвідомлять, що через російську мову ворог поширює агресивну ідеологію україноненавистництва й нищення всього українського; допоки управлінці, уникаючи відповідальності, прийматимуть половинчасті рішення, які обернулися затяжною кривавою війною з тисячами жертв; допоки в Україні існуватимуть міста з відверто російськими назвами й вулиці з імперськими, зокрема радянськими найменуваннями, а також російськомовні й стилізовані під іншомовні вивіски типу UlitkaCoffee; допоки не почнуть повсюдно виконувати Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» і зокрема його 30-ту статтю, що зобов'язує обслуговувати споживачів державною мовою тощо.

Російсько-українська війна стократ помножила виклики, що стояли перед нашою країною. Вона різко змінили парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. У вирі буремних подій сьогодення опинилися і враз стали реальними патріотами всі – від мужніх воїнів, які ціною власного життя виборюють найдорожче – саме право України на існування, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, боронять від нової версії фашизму Європу і увесь світ, до відважних волонтерів і малесеньких українців, які раптово подорослішали і взяли на себе невластиві

дітям дорослі ролі. Війна актуалізувала такі апріорні, призабуті й «відкладені» цінності як волелюбність і гідність; екзистенційне право тисячолітньої нації в центрі Європи на гідне життя і власний вибір; спроможність захистити себе, родину, громаду, свою національну ідентичність, державні інтереси; потреба служити народові, Україні; бойове побратимство; відповідальність за власні рішення, дії і вчинки, громадянська активність, добродійність, волонтерська діяльність; жертвовність; культивування ставлення до захисника як до Героя; ідейна зрілість; здатність протистояти чужим впливам та ворожій ідеології.

Метою національно-патріотичного виховання є самоусвідомлення й національна самоідентифікація українців як гідної самодостатньої європейської нації; утвердження любові до Батьківщини, української мови, культури, історії, традицій; збагачення, засвоєння учнівством і між покоління трансмисія національних, патріотичних і абсолютних цінностей; становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано захищати й розбудовувати її як унітарну суверенну незалежну демократичну правову соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку; знати свої конституційні права й обов'язки, цивілізовано обстоювати їх; сприяти єднанню українського народу, громадянському миру й злагоді в суспільстві.

Завдання національно-патріотичного виховання – формування в учнівства поваги до Конституції і законів України; патріотизму, любові до українського народу, його історії, культурних та історичних надбань; плекання громадянських почуттів і самоусвідомлення себе українцями; формування відповідальності й соціальної активності; здатності аналізувати внутрішньо- і зовнішньополітичне становище України, адекватно оцінювати події у державі і в світі, визначати власну роль і місце в них; стимулювати прагнення опанувати військові знання, досягати відповідного рівня фізичної підготовки; становлення здатності самовдосконалюватися і самонавчатися упродовж життя; упрестиження військової служби, стимулювання військової профорієнтації юні; розвиток мотивації служити у Збройних Силах України, в

інших збройних формуваннях, щоб захищати Українську державу від посягань ззовні.

Національно-патріотичне виховання передбачає самоусвідомлення й самоідентифікацію українців; становлення пропозитивного світосприймання; світогляду, що ґрунтується на високих ідеалах служіння українському народові, формування патріота з глибоким розумінням громадянського обов'язку, готовності стати на захист материзни, здійснити героїчний подвиг задля збереження людського життя й процвітання Української держави; розвиток потреби у знанні правдивої історії України, бойових традицій, героїчних сторінок українського народу, його Збройних Сил в історичному минулому і в реальному часі; прагнення опанувати спеціальні військові та військово-технічні знання й готовність служити у Збройних Силах.

Маркерами сформованості патріотизму є любов до Батьківщини, вірність і служіння їй, турбота про забезпечення територіальної цілісності й суверенітету України, піклування про її неперервний висхідний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних, громадських, особистісних інтересів у щоденному житті. У разі загрози національній безпеці патріотизм проявляється в готовності служити Україні, стати на її захист; у визнанні вищості суспільних і державних інтересів над особистими.

Для дітей нового еволюційного ступеня розвитку педагог має створити таке виховне середовище, де пануватиме доброзичлива творча емоційно позитивна атмосфера, яка стимулюватиме різноманітну цікаву пізнавальну діяльність учнів для розкриття потенціалу особистості, розвитку, вияву й застосування кращих моральних і громадянських якостей. Учитель має продумати дієві способи мотивації, переконання учнів, дібрати красномовні неспростовні факти, приклади, аргументи, забезпечити школярам можливість вільно висловлювати свою думку, обстоювати власну позицію щодо обговорюваних питань.

Кардинальна зміна виховної парадигми не може не позначитися й на написанні учнями творчих робіт, які потребують глибоких і серйозних роздумів про життя, його сенс, своє місце в суспільстві, про ставлення до війни, до людей, вчинків, стосунків, фактів, їх оцінки. Власні висловлювання учнів є своєрідним проміжним підсумком і результатом виховної роботи школи.

Сучасний учень, пишучи твір на тему «Люди, з яких я беру приклад», «Людина – найвеличніша з істот», «Хто для мене є взірцем», «Громадянська позиція» або «В житті завжди є місце подвигу» не ламатиме голову, де взяти героя, й не вигадуватиме надуманих подвигів. У нього є вибір із життєпису тисяч реальних, справжніх героїв, найвідоміші з-поміж яких – Герої Небесної Сотні, Кіборги, захисники «Азовсталі», Герої, всі українці, які творять щоденний подвиг.

Як матеріал для підготовки учнів до написання творів і виховних бесід слід залучати періодику, інтернет-ресурси та інші джерела інформації, де можна знайти цікавий оперативний фактаж, оригінальні найсучасніші теми, наприклад: «Україно, ти моя молитва, ти моя розпука вікова... Гримотить над світом люта битва за твоє життя, твої права»; «Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекреслить мій народ!» (В. Симоненко); «Я живу на своїй, Богом даній землі»; «Мої життєві плани»; «Світ, у якому мені хотілося б жити»; «Ідеали і прагнення мого покоління»; «На що здатне моє покоління»; «Доля України вирішується на полі бою, в наших душах і серцях».

Тема сучасної російсько-української війни є актуальною для українського суспільства загалом та освітянської спільноти зокрема. Національно-патріотичне виховання та формування української політичної нації громадян України є невід'ємною частиною системи національної безпеки країни, важливим компонентом гуманітарного виховання дітей і молоді, формування у них патріотичних почуттів, фізичного та морального здоров'я, вдосконалення освітньої, фізичної, психологічної, соціальної та моральнодуховної готовності до захисту Вітчизни.

МОН розроблено посібник «Як говорити про російсько-українську війну в школі? Уроки стійкості, боротьби та перемог», мета якого – сприяти формуванню громадянської позиції учнів та учениць, навчити розрізняти факти і фейки, не піддаватися маніпуляціям і ворожій пропаганді. Посібник доступний за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-govoriti-pro-rosijsko-ukrayinsku-vijnu-v-shkoli-mon-stvorilo-posibnik>.

Рекомендуємо використовувати освітній проєкт «ДіалогиПроВійну», який містить чотири відеорозмови учениці із ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?», «Що таке сучасна російсько-українська війна?» В рамках реалізації цього проєкту розроблено презентаційний буклет, розміщений за посиланням: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/katalog_22_04-1-stysnuto-1.pdf

09 грудня 2024 року у світі та в Україні згадуватимуть прийняття Генеральною асамблеєю Організації Об'єднаних Націй Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (09.12.1948 р.). Важливо звернути увагу на те, що автор концепції геноциду Рафаель Лемкін досліджував це явище, зокрема, на прикладі Голокосту, та був одним із перших, хто запропонував кваліфікувати Голодомор 1932–1933 рр. в Україні як геноцид Українського народу. Обговорення положень та ідей Конвенції про геноцид є особливо актуальним в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України, яка супроводжується численними порушеннями прав людини, а вчинені збройними силами держави-агресора дії є геноцидом Українського народу згідно до Постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» від 14.04.2022 р.

У цьому навчальному році найважливішим компонентом є дотримання в умовах воєнного стану безпечних умов освітнього процесу з особливістю виникнення ймовірних ситуацій, коли вмикається сигнал «Увага всім! Повітряна тривога» чи ін. З огляду на реальну загрозу життю і здоров'ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії москвитів,

рекомендуємо вчителям неухильно дотримуватися порядку дій у разі увімкнення сигналів небезпеки під час здійснення освітнього процесу, що розроблені на основі рекомендацій Державної служби з надзвичайних ситуацій України. Варто рекомендувати учням завантажити на мобільний телефон додаток «Повітряна тривога», оскільки не завжди можна почути сигнал з вулиці.

Рекомендуємо для навчання правилам поведінки з вибухонебезпечними предметами використовувати матеріали ЮНІСЕФ (цикл уроків, спільно з Державною службою надзвичайних ситуацій в Україні, МОН України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Національною поліцією України).

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у старшокласників повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армії Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української Повстанської Армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також військово-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 років, Героїв Небесної Сотні, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, учасників антитерористичної операції 2014-2018 років та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях 2018-2022 років,

повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ на територію України (російсько-українська війна) 24 лютого 2022 р.

Під час проведення занять бажано використовувати сучасні підходи та форми інтерактивного тренінгового навчання, які включають як індивідуальні, так і колективні методи організації навчального процесу. Така форма організації надає можливість працювати в кількох групах, співпрацювати і, водночас, формувати самостійність мислення, розвивати індивідуальні здібності слухачів, одночасно підвищуючи рівень їхніх знань, умінь та навичок. Інтерактивні методи навчання, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників освітнього процесу та отриманні зворотнього зв'язку. При цьому основна увага приділяється взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати освітній процес, зробити його більш цікавим та менш втомлюваним.

Інтерактивне навчання передбачає: моделювання життєвих ситуацій; вирішення поставлених завдань; спільне розв'язання проблем тощо.

Упродовж навчального року у закладах загальної середньої освіти доцільні різноманітні заходи, які були б спрямовані на забезпечення військово-патріотичного виховання учнівської молоді:

щоденно о 9 год. брати участь у загальнонаціональній хвилині мовчання для вшанування пам'яті, громадянської відваги й самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії проти України відповідно до Указу Президента України;

проведення занять щодо здоров'язбереження, надання домедичної допомоги, тренувань щодо дій у разі надзвичайної ситуації чи повітряної тривоги;

екскурсії, де здобувачі освіти знайомилися б з військовою технікою, сучасною зброєю, воєнною справою попередніх поколінь;

проведення етапів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура"), підготовки й участі у обласній військово-патріотичній

грі "Легенда УПА", туристичних змагань з орієнтуванням на місцевості, спартакіад допризовників, стрілецьких змагань, змагань юних рятувальників, змагань з військово-прикладних видів спорту, патріотичних вишколів,

впровадження засобів STEM-освіти у реалізацію програм військово-патріотичних гуртків,

презентування у закладах освіти роботи гуртків робототехніки, судномодельювання, авіамоделювання, історичних реконструкцій фрагментів подій, використання роботів, дронів,

зустрічі з випускниками військових закладів, військовослужбовцями, ветеранами ЗСУ, учасниками бойових дій, з ветеранами визвольних змагань, волонтерами,

заходи, приурочені знаменним датам в історії визвольної боротьби українського народу: героїчним сторінкам захисту України у війні з московією з 2014 року до сьогодні, річницям бою під Крутами, створення УПА, створення ЗУНР, Збройних сил України, Дню пам'яті і перемоги, Дню Злуки, Героїв Крут, вшанування Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні, Дня добровольця, Дня пам'яті захисників України та інших дат патріотичного календаря, конкурси повстанської, стрілецької, стройової пісні, флешмоби.

Героїко-патріотичному вихованню дітей та молоді сприяють молодіжні патріотичні організації та товариства "Козачата", "Джури", "Молода Просвіта", "Сокільський доріст", "Соколята", патріотичні клуби, волонтерські загони, діяльність яких поширюється на учнівський та педагогічний колективи.

Виховання молодого покоління на засадах християнської моралі - основа духовного розвитку нації, її становлення, самоутвердження та виходження до світової спільноти. Розвиток сучасної національної концепції вітчизняної освіти і виховання базується на культурно-історичному досвіді українського народу і спрямований на переосмислення актуальних проблем моралі і духовності.

Війна – це випробовування як людей, так і їх цінностей. Традиційно усталений суспільний порядок вибухає разом із першими ракетами по мирних оселях. Кожен складає іспит на власну стресостійкість і здатність утримати життєву вісь координат. Здатність українського суспільства миттєво згуртуватися на захист своєї країни, своїх цінностей – яскраве свідчення могутньої сили духу українців. Ми живемо у найскладніший час творення нової історії, яка пишеться кров'ю наших захисників, захисниць та зусиллями вітчизняної і міжнародної спільноти. Війна з російським агресором демонструє дві протилежні сторони моральності нашого суспільства: з одного боку небачений героїзм, патріотизм, жертвність, волонтерство, що дивує світ, з іншого – цинічна корупція та колабораціонізм, що підриває наші основи.

Чи можливо посеред реалій війни духовно зростати здобувачам освіти? Історія України свідчить, що час руйнувати затягнувся, ми перестали творити і створювати. Наші здобувачі освіти є надією України, їм належить будувати майбутнє держави. А це можливо тільки тоді, коли ми навчимося любити Бога, Україну, людей.

Духовне виховання учнів за умов воєнного часу є актуальним завданням, яке вимагає уваги освітян, науковців та осмисленого підходу.

Основними інститутами, які впливають на духовний розвиток дитини, є сім'я та школа. Духовно-моральне виховання починається з раннього дитинства, тому перед педагогами і батьками стоїть важливе завдання: наповнити дитину позитивними враженнями змалку, адже вона, за твердженням В. Сухомлинського, має пройти школу виховання добрих почуттів. Продуктивна співпраця між учителями, батьками та громадськістю є ключовим чинником у формуванні духовних цінностей у юного покоління українців.

Чималий позитивний вплив на виховання духовності мають, зокрема, предмети духовно-морального спрямування, які вчать дітей співчувати та співпереживати, розвивають в учнів належну культуру мислення, спілкування,

формують такі риси характеру, як доброзичливість, працьовитість, любов до ближнього.

Рекомендуємо активізувати участь педагогів та здобувачів освіти у різноманітних конкурсах, виставках, форумах, презентаціях, олімпіадах, турнірах, семінарах, круглих столах із предметів духовно-моральногоспрямування, зокрема у Всеукраїнській олімпіаді «Юні знавці Біблії», всеукраїнських конкурсах «Учитель року з предметів духовно-моральногоспрямування» та «Знавці Біблії», Всеукраїнському турнірі юних філософів тарелігієзнавців тощо.

Також рекомендуємо використовувати навчальні програми з позашкільної освіти «Академія Суперкниги» - укладачі Л. Мудрик, С. Хома (Наказ Департаменту освіти і науки ТОВА № 131/01-07 від 14.12.2022) та «Пізнання себе» - укладачі: Г. Самолюк, Л. Мудрик (Наказ Департаменту освіти і науки ТОВА № 183/2.1-06 від 31.10.2023).

Суспільство з якими цінностями ми залишимо нашим дітям? Відповідь на це запитання можемо дати ми. Адже ми відповідальні перед Богом і людьми за те, щоб залишити українцям духовно багате, здорове суспільство, але ефективність справи залежить від кваліфікованого педагога, який дбатиме про свій духовний та професійний розвиток.

«Хто встигає в науках, але відстає в добрих справах моралі, той більше відстає, ніж встигає» (Сенека). Тому рівень духовної культури здобувачів освіти відбивається на інтенсивності і спрямованості соціальної активності.

Якщо ми будемо духовно сильними – ми впораємось з усіма проблемами.

Найважливішою умовою існування правової держави є наявність громадянського суспільства. Україна, проголосивши себе такою державою, перебуває сьогодні лише на початковій стадії розвитку суспільства, яке у свою чергу, неможливе без активних громадян. Адже будувати незалежне суспільство можуть лише ті, хто розуміє, що права людини священні, що за

них потрібно боротися, що вони не існують без обов'язків. А оскільки будуватимуть нову країну сьогоднішні діти, то активну в правовому плані людину необхідно розвивати змалку, особливо в шкільному віці. Тому правоосвітня та правовиховна робота має бути пріоритетним напрямком діяльності закладу.

Правове виховання в школі – це система підготовчих та профілактичних дій педагога, спрямованих на запобігання формуванню в учнів негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки підлітків та організацію незалежного догляду за діяльністю школярів. Правова освіта та виховання, профілактика правопорушень серед підлітків має бути постійно в центрі уваги педагогічного колективу. Тому на виконання Національної програми правової освіти, яка була затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001 в кожному закладі варто створити систему правової освіти та правового виховання, яка сприятиме формуванню в учнів навичок правомірної поведінки, вихованню почуттів відповідальності за свої вчинки та усвідомленню необхідності виконання обов'язків перед суспільством.

Мета правоосвітньої та правовиховної роботи - формування в учнів правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань і почуттів, що визначають ставлення особистості до вимог законів, регулюють її поведінку в конкретній ситуації.

Це спонукає до вирішення низки завдань:

- Підвищення рівня правової освіти та правової культури всіх учасників навчально-виховного процесу.
- Формування в учнів правових почуттів та вироблення навичок і звичок правомірної поведінки.
- Подолання «підліткового нігілізму», помилкових поглядів та переконань, негативних навичок і звичок поведінки.

•Формування в учнів активної позиції у правовій сфері (нетерпимість до різноманітних правопорушень та потреб активно захищати в установленому законом порядку свої права та законні інтереси інших осіб).

Правоосвітню та правовиховну роботу з учнями слід будувати з урахуванням вікових особливостей учнів.

I. Основний зміст *в 1-4-х класах* слід спрямовувати на моральне виховання. Діти вчаться співпереживати, поважати думку й інтереси іншої людини, керувати своїми почуттями, домовлятися, оцінювати власні вчинки та вчинки однолітків, бути справедливим. Тобто закладаються перші уявлення про права людей та право як регулятор стосунків між людьми. Ця робота здійснюється в процесі вивчення курсу «Я пізнаю світ». Вивчається Декларація прав людини, діти освоюють вміння домовлятися та приймати рішення (2-4 кл.), розвивають правову культуру, а саме: набувають навичок вирішувати існуючі конфлікти, пом'якшувати напругу в стосунках, встановлювати «правила гри», приймати самостійне рішення, яке враховує інтереси і можливості інших. Вивчення цього курсу вчить дітей розуміти права та закони, суть свободи.

II. Основний зміст правоосвіти в середній ланці (*5-9 класи*) варто спрямовувати на формування елементів правової культури та елементарних правових понять (закон, право, права, правопорушення, обов'язок, відповідальність). Отримання громадянсько-правових знань здійснюється як при вивченні практичного курсу правознавства, так і в позакласній діяльності.

III. Правова освіта в *10-11 класах* - процес трансформації отриманих раніше правових знань та моральних уявлень в особистісній ціннісній орієнтації, свідомий вибір законослухняної поведінки, готовність реалізовувати і відстоювати свої права та права інших людей.

Слід пам'ятати, що правове виховання в школі здійснюють усі педагоги, незалежно від їх спеціальності. Але основним фахівцем є вчитель історії і правознавства.

Важливого значення в системі правового виховання учнів має робота класного керівника, адже саме через виховні заходи можна навчити учнів практично застосовувати право у повсякденному житті. У канві місячника та правового тижня варто проводити:

- ситуативні класні години;
- правові аукціони, брейн-ринги;
- дискусії;
- рольові ігри «Турпохід», «Вчимося обирати»;
- вікторини;
- анкетування «Молодь та протиправна поведінка»;
- заняття з елементами тренінгу; тренінги «Попередження торгівлі людьми», «Особиста гідність», «Безпека життя», «Громадянська позиція» тощо.

Особливого значення варто надати формуванню ціннісного ставлення особистості до себе, тобто роботу із самопізнання, виховання ціннісного ставлення до свого здоров'я, знання прав і обов'язків.

Для цього можна використовувати такі форми роботи:

- тематичні виховні години та бесіди: «Знати і виконувати правила учнів – наш обов'язок», «Право в моєму житті», «Скажемо наркотикам – Ні!», «Запобігання торгівлі людьми та експлуатація дітей», «Людський фактор. Цифри і факти. Статистика СНІДу» (8-11 класи), «Читання – ось краще навчання» (1-4 класи), «Відповідальність підлітків за скоєння правопорушень», «Людина починається з добра», «Ми хочемо бути здоровими. І будемо!» - 5-11 класи (класні керівники);
- хвилинки пізнання на тему «Живи за Божими Заповідями», «Доброта і милосердя врятують світ» (класні керівники, вчитель ОХЕ);

- година духовності на тему «Слідами Ісуса» із запрошенням священника
- заняття з елементами тренінгу «Твоє життя – твій вибір» (психолог школи);
- тестування «Чи дбаю я про своє здоров'я?» (психолог школи);
- диспути «Твої права і обов'язки», «Що означає думати самостійно?»(педагог-організатор, класні керівники), «Чи вірю я в космічне життя?»(педагог-організатор, вчитель географії);
- правова абетка «Школа прав дитини» (вчителі початкових класів);
- перегляд фільмів про шкідливість алкоголю і тютюнопаління» (класні керівники);
- туристичні та спортивні змагання для учнів середньої та старшої школи (вчителі фізкультури, керівник гуртка «Школа безпеки», класні керівники);
- змагання для школярів початкової школи «Знай та виконуй правила вуличного руху (вчителі фізкультури, вчителі початкових класів);
- конкурс малюнків серед 2-4 класів на тему «Кожна дитина має право...» (педагог-організатор, вчитель образотворчого мистецтва);
- журнал «Конвенція про права дитини» (педагог-організатор, вчитель правознавства);
- години правової грамотності «Твої права та обов'язки. Взаємозв'язок прав і обов'язків» (вчитель правознавства).

Сприяння громадянській освіті впродовж життя - суспільний запит не лише до вчителів, але й до батьків, представників органів місцевого самоврядування, медіа, до усіх дорослих громадян. Адже у цій галузі вчителями є не тільки педагоги шкіл – усе суспільне середовище є школою життя для наших дітей. Вагомою допомогою буде програма виховних заходів «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», яка безпосередньо дотична до громадянської освіти школярів та є доброю допомогою педагогам у царині формування громадянських цінностей сучасних учнів.

Методичний посібник «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» для початкової школи

<https://childfund.org.ua/publikatsii/metodichnij-posibnik-osobista-gidnist-bezpeka-zhittya-gromadyanska-pozitsiya-dlya-pochatkovoji-shkoli>

Відеомайстерня 1. Як уберегти дітей від торгівлі людьми? Простими словами про складне...

<https://www.youtube.com/watch?v=H2qSyeOqM4&list=PL3xWargJLrdHJMsAOicZdyx5UO6uCDB3z&index=4>

Відеомайстерня 2. Пригоди про особисту гідність

<https://www.youtube.com/watch?v=JVHQq0oaf5w&list=PL3xWargJLrdHJMsAOicZdyx5UO6uCDB3z&index=2>

Відеомайстерня 3. Пригоди про безпеку життя

<https://www.youtube.com/watch?v=cn5Us2VSGa8>

Відеомайстерня 4. Пригоди про громадянську позицію

<https://www.youtube.com/watch?v=jLG99azzb5Y&t=12s>

Пізнавальним у питаннях правового виховання є навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право». Третє видання.

Зміст посібника оновлено і доповнено відповідно до Програми курсу за вибором «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти. (Рішенням експертної комісії з громадянської освіти та правознавства від 08 лютого 2024 року (протокол № 1) програма курсу отримала гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі», який зареєстрований у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 4.0015-2024).

Посібник покликаний сприяти досягненню однієї з головних цілей міжнародного гуманітарного права – просуванню ідеї та запити людства щодо обмеження насильства під час війни.

Крім традиційних тем з міжнародного гуманітарного права та методики роботи з ними, посібник містить дилеми, самостійні дослідження, групову взаємодію та аналіз кейсів, постановку запитань і пошук відповідей на складні виклики, пов'язані з ситуаціями, на які поширюються норми міжнародного гуманітарного права; як воно впливає на безпосереднє життя та безпеку

людей, які живуть поруч або безпосередньо в зоні тимчасової окупації та/або бойових дій.

Ознайомитися з електронною версією навчально-методичного посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» і завантажити його можна тут: [Вивчаючи МГП_електронна версія](#)

«Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми» та Порядок реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми затверджуються Кабінетом Міністрів України. Працівники закладів освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, молодіжних центрів, дитячих та молодіжних громадських об'єднань, інших громадських об'єднань, що є суб'єктами молодіжної роботи, які контактують з дітьми, повинні бути ознайомлені з інформацією про захист дітей від усіх форм насильства, у тому числі домашнього насильства, експлуатації, найгірших форм дитячої праці або інших проявів жорстокого поводження з дитиною.

Також у правовому вихованні необхідно враховувати:

- ❖ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми», зокрема, зміни до статей 1, 10, розділу II, доповненого статтею 10-1 Механізми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дитиною Закону України "Про охорону дитинства" (6 червня 2024 року № 3792-IX).
- ❖ Закон України "Про оздоровлення та відпочинок дітей" (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., № 45).
- ❖ У Законі України "Про фізичну культуру і спорт" (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 7, ст. 50).

Міністерство освіти і науки України державна наукова установа «інститут модернізації змісту освіти» у листі «Про проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії» наголошує, що метою державної політики у сфері

організації та проведення азартних ігор є створення умов для зниження соціальних ризиків, пов'язаних з їх організацією та проведенням, а принципами такої політики є, зокрема, захист прав, законних інтересів, життя та здоров'я громадян, боротьба з ігровою залежністю (лудоманією).

Для забезпечення реалізації державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор, а також враховуючи рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 квітня 2024 року «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет», уведеного в дію Указом Президента України від 20.04.2024 № 234/2024, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» інформує. Комісією з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ), яка є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує державне регулювання діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерей, розроблено: електронна брошура «Азартні ігри – це незвичайна гра: чому варто бути обережними» для формування свідомого та відповідального ставлення до азартних ігор серед молоді: <http://surl.li/kniskb>; соціальний ролик «Стоп «ДРОП» для протидії використанню зловмисниками реквізитів банківських карток/рахунків громадян: <http://surl.li/pagueh.5E984D526F82F38F040000006ABE0001F8781C05> / Дійсний з 20.05.2024 до 20.05.2025 директор БАЖЕНКОВ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ 30.07.2024 17:34 21/08-1163 від 30.07.2024 ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" Більш детальна інформація про використання зловмисниками реквізитів банківських карток/рахунків громадян розміщена на офіційному вебсайті КРАІЛ: <https://www.gc.gov.ua/ua/Informatsiini-povidomlennia/35440.html>. Також інформуємо, що на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» створено сторінку «Матеріали з превенції залежності від азартних ігор». Просимо вас забезпечити поширення зазначених вище інформаційних матеріалів у закладах освіти.

Важливо пам'ятати, що здійснення правової просвітницької роботи в освітньому закладі сприяє формуванню високого рівня правової культури суспільства і кожної людини, набуттю необхідного рівня правових знань, формуванню в учнів самосвідомості та поваги до права.

У вихованні слід розширювати ареал практичної причетності особистості. У найбільш широкому сприйнятті – великої і малої батьківщини, держави. Широкі можливості тут відкриває проєктна діяльність, волонтерство.

Міністерство освіти і науки зосереджує увагу на питаннях щодо активізації суспільно-значущої діяльності та розвитку учнівського самоврядування в закладах освіти.

Бути лідером – значить навчитися бути ним, адже лідерами не народжуються. Природні передумови розуму, характеру, вплив оточення - тільки стартовий майданчик для розбігу.

Відповідно до статей 28 та 70 Закону України «Про освіту» в закладах освіти функціонують органи учнівського самоврядування, діяльність яких спрямована на створення сприятливих умов повноцінного становлення особистості, її успішної інтеграції у суспільне життя, залучення до участі дітей у державно-громадському управлінні закладом на принципах прозорості і відкритості.

Інформація про діючі проєкти обласної учнівської асоціації «Авангард» розміщена у facebook – центр виховної роботи <https://www.facebook.com/groups/206780763071428/> та обласна учнівська асоціація «Авангард» <https://www.facebook.com/groups/1503977903261578/>

Одним із важливим завдань сучасної школи є виховання фізично, морально, соціально, духовно здорового громадянина. Сьогодні майже 90% дітей дошкільного віку, учнів і студентів мають відхилення в стані здоров'я. Тільки за останні 5 років на 41% збільшилася кількість учнівської молоді, віднесеної за станом здоров'я до спеціальних медичних груп. На 60% зросла кількість неповнолітніх, які вдаються до шкідливих звичок.

Пропонуємо організувати виконання заходів у закладах освіти спрямованих на таких аспектах:

- формування в учасників освітнього процесу гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, зокрема звичок здорового харчування, фізичної активності, безпечної комунікації;
- запобігання вживанню учнями, іншими учасниками освітнього процесу тютюну, алкоголю, наркотичних засобів, інших речовин із психоактивною дією, унеможливлення їх розповсюдження та вживання в закладі освіти та на прилеглих до нього територіях;
- упровадження в закладах освіти програм із протидії проявам насильства та булінгу (цькування) і їх попередження;
- проведення ефективних інформаційних кампаній для учасників освітнього процесу, спрямованих на популяризацію здорового та безпечного способу життя, вакцинації, профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, протидію поширенню серед дітей та підлітків звичок, небезпечних для їх фізичного або психічного здоров'я.

Рекомендуємо в роботі використовувати оздоровчі технології терапевтичного спрямування: арттерапія, піскова терапія, ігрова терапія, музична терапія, кольоротерапія, казкотерапія; організаційно-педагогічні технології: планування освітнього процесу, що сприяє запобіганню перевтоми, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів тощо.

Для ефективного впровадження в освітній процес ідеї збереження здоров'я доцільно організувати заходи щодо популяризації здорового способу життя, культури здоров'я, оздоровчої діяльності освітнього закладу:

- створення умов для повноцінного гармонійного розвитку особистості під час навчального процесу;
- залучення батьківської громадськості до пропаганди культури здоров'я, здорового способу життя; організація спільних заходів батьків і дітей із фізкультури, основ здоров'я, раціонального харчування;
- організація учнівських акцій, спрямованих на пропаганду здорового способу життя, профілактику паління, алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам; запобігання насильству;
- виступи учнівської, вчительської, батьківської громадськості в пресі, перед громадою села, видання інформаційних листівок, брошур, шкільних газет тощо;
- організація батьківської освіти з проблем виховання здорової дитини в сім'ї; взаємодія школи і батьків у створенні здорового соціокультурного середовища для дітей;
- організація систематичного діагностичного обстеження учнів та вчителів та проведення моніторингу здоров'я;
- організація роботи учнівського самоврядування в напрямку пропаганди здорового способу життя та культури здоров'я;
- систематична організація педагогічної діяльності, спрямована на розвиток взаємодії з природою, екологічного виховання;
- виховання гідного громадянина України через залучення учнів до участі у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»), роботи шкільного музею, проведення традиційних свят та конкурсів: «Козацькі перегони», «Посвята в козачата», загальношкільний похід;
- організація фізкультурно-оздоровчої діяльності через участь у роботі спортивних гуртків, змаганнях, спартакіадах.

Бути здоровим – це природне прагнення людини. Здоров'я означає не просто відсутність хвороб, а й фізичне, психічне, соціальне благополуччя. Гармонія фізичного, духовного й соціального стану людини підвищує резерви здоров'я, створює умови для творчого самовираження в різних сферах нашого життя. Саме зміцнення здоров'я сприяє вихованні активної громадянської життєвої позиції. Здоров'я – це дар Божий, залишатися здоровим – це не вибір, а необхідність жити щасливим життям.

Корисні ресурси для використання у роботі:

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (Указ Президента України від 25 травня 2020 року №195) –

[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text)

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 року №632-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік» –<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2024-%D1%80#Text>

Стратегія реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 року №990-р) –
<https://docs.google.com/document/d/1Cf8GESFtfuD9nrIJURJo0ucWhlYr3x4N/edit#heading=h.eqw6j590p79v>

Сайт Міністерства освіти і науки України. Шкільне харчування –
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/shkilne-harchuvannya>

Спецкурс підвищення кваліфікації для слухачів (освітян) очно-дистанційної форми навчання «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу» –

https://drive.google.com/file/d/1s9Wyzwq1WErmTcMjOF2Eh0d_H5CLPuZc/view

[Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?»](#) –

<https://eduhub.in.ua/news/vseukrajinska-programa-mentalnogo-zdorov-ya-ti-yak>

[Онлайн-курс «Спільно до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни»](#) –

<https://osvitoria.university/courses/spilnodonavchannya/>

[Онлайн-курс «Школа стійкості»](#) – <https://study.era.com/uk/courses/course/2863>

Державна стратегія протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам до 2030 року – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1415-2019-%D1%80#Text>

Блог Зоряни Борисюк. Розділ «Здоровий спосіб життя», «Науково-методична робота» – https://borysiuk20.blogspot.com/p/blog-page_57.html

Дитячі руханки, валеохвилинки для школярів молодшої, середньої та старшої школи –

https://drive.google.com/file/d/1BSGvbCoTjH2b6oG68_bXeC7QRHGRc4Jk/view

Патріотичні руханки для школярів –
<https://docs.google.com/document/d/1YIPPrqNLe5uHvDWpbCF7qd6xqaqSORGLZ/edit>

Корисні ресурси щодо реформи шкільного харчування –
https://docs.google.com/document/d/1_qLuHAnYiVwkeHfiIwuyYWueBYn1lSOo/edit

Інформаційні банери про здорове харчування вебпорталу «ЗНАЙМО» –
<https://bit.ly/3UEKXNy>

Мультфільм про раціональне харчування –
<https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=dyObTkU4NxE>

Для досягнення мети громадянської освіти учнівство насамперед потрібно ознайомити зі здобутками й розвитком демократичного суспільства у країнах світу та принципами становлення демократії в Україні.

Для досягнення мети громадянської освіти учнівство насамперед потрібно ознайомити зі здобутками й розвитком демократичного суспільства у країнах світу та принципами становлення демократії в Україні.

Програми виховних годин «Я. Ми. Країна» наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства» стало відповіддю на потреби країни в активізації розвитку громадянської компетентності і необхідності інтенсифікувати виховну роботу в закладах освіти.

<https://idcir.com.ua/novini/vijshlo-drukrom-onovlene-vidannya-metodichnix-rekomendacij-do-programi-vixovnix-godin-ya-my-kraina.html>

Також запропонований програмно-методичний комплекс може бути використаний педагогами для продовження роботи за програмами наскрізного інтегрованого спецкурсу «Культура добросусідства» в 7–9 класах ЗЗСО або для проведення актуальних, корисних і практичних занять виховної спрямованості в будь-яких інших закладах освіти, оскільки його зміст сприяє формуванню соціальних і громадянських компетентностей, зазначених в Державному стандарті базової середньої освіти

Оновлений методичний супровід програми «Я. Ми. Країна» (автори-укладачі: *Маргарита Араджионі, Катерина Зезюлина, Олександра Козорог (головна редакторка)* стане в пригоді не тільки класним керівникам і викладачам громадянської освіти.

Електронний підручник <https://kdukraine.com/app/uploads/2023/05/i-we-kraina-nova-2022.pdf>

Також він буде помічним педагогам, які викладають предмети соціальної і здоров'язбережувальної галузі, зокрема нову програму предмету «Культура добросусідства» для 5–6 класів НУШ.

Важливо сформувати мотивацію та основні вміння, потрібні для відповідальної участі у громадсько-політичних процесах, конструктивне ставлення молоді до суспільного життя. Юнацтво має навчитися діяти у відповідності до власних переконань і цінностей, поважаючи при цьому права й свободи інших громадян.

Громадянська освіта передбачає інтеграцію соціально-гуманітарних знань та орієнтацію на розв'язання практичних проблем. Має сприяти формуванню активної позиції молоді щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні, а також створити умови для набуття учнями досвіду громадянських дій, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії.

З метою підтримки розвитку культури демократії в школах і розвитку громадянських компетентностей варто скористатися : збірка інтерактивних вправ для розвитку громадянських компетентностей на різних предметах, т.зв. Тулбокс (<https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox>);

Інтерактивний посібник «Як побудувати демократичну школу;

Інтерактивний посібник про загальношкільний підхід до формування демократичної культури школи та розвитку громадянських компетентностей»; цикл онлайн курсів «30 кроків до нової української школи: навчаємо громадянина»:

[«Школа та громада для дитини»](#) .

Джерела:

- Відео «Гідність» (проект «Розуміємо права людини») [Електронний ресурс].

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4E7UB58R3yY>

(дата звернення: 22.06.2021) ;

- Каталог юридичних позицій «4.2.4. Право на повагу до гідності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/424-pravo-na-povagu-do-gidnosti> (дата звернення: 22.06.2021);

Зазначені курси допоможуть сформувати цілісне розуміння культури демократії та надихнути на її розвиток та впровадження у закладі освіти.

- Від співпраці до примирення : посібник для лідерів громадського суспільства / автори-упоряд.: М. А. Араджионі, І. В. Брунова-Калісецька, А. І. Гусев, І. Г. Терещенко, Ю. А. Тищенко. – Київ : Золоті ворота, 2015. – 207 с.

- Компас : посібник з освіти в області прав людини за участі молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/uk/web/compass>.

- Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; Пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко. – Київ : Основа, 2011. – Т. 1. – 164 с.

- Права людини для дітей : посібник для вчителів та тренерів / Л. В. Денисенко, О. А. Дзюбій. – Київ : Час Друку, 2011. – 260 с.

- Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 13 – Ст. 65.

- Освітня збірка : Усі різні – усі рівні : збірка освітніх методів та теорій / Рада Європи. – Доп. та перевид. у 2016 р.

- Режим доступу: [https:// www.schools-for-democracy.org/biblioteka/posibnyky-rady-yevropy-zprav-liudyny-ta-aktyvnoi-uchasti-dlia-molodi/osvitnya-zbirka-usi-rizniusi-rivni](https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka/posibnyky-rady-yevropy-zprav-liudyny-ta-aktyvnoi-uchasti-dlia-molodi/osvitnya-zbirka-usi-rizniusi-rivni)

- Соціальна згуртованість через участь молоді : посібник для тренерів. – Київ, 2021. – 128 с

Збірка “Предмет Культура добросусідства для 5-6 класів НУШ”

<https://kdukraine.com/metodichna-pidtrimka/>

Матеріали Всеукраїнського методичного семінару з обміну досвідом впровадження програм «Культура добросусідства» для 5-6 класів НУШ 11 червня 2024 року

<https://kdukraine.com/metodichna-pidtrimka/>

Анімаційні ролики до курсу «Культура добросусідства»

<https://kdukraine.com/metodichna-pidtrimka/>

Новий 2024-2025 навчальний рік знову буде розпочато в умовах війни.

Сьогодні життя ставить перед нами непрості завдання. Віднайти рівновагу духу, вчитися реалізувати себе і свої можливості у сучасному світі – цього ми повинні навчати наших учнів. А тому маємо навчити себе. Тривалий стрес виснажує нас і на фізіологічному, і на емоційному рівнях. Ми чутливіше та гостріше реагуємо на подразники, збільшується тривожність, рівень страху; ми постійно сконцентровані та в очікуванні чогось, а це виснажує організм; ми стаємо

апатичними, депресивнішими, менш терпимими, менш емпатичними, гірше регулюємо свою поведінку. Взагалі ВООЗ прогнозує, що до 2025 р. кожен другий українець може зіткнутися з проблемами у сфері ментального здоров'я. Слід усвідомлювати, що людська психіка надзвичайно адаптивна і здатна опрацьовувати горе, втрати, стрес тощо. Ми народжуємося вже зі здатністю до відновлення і коли хоча б трішечки повертаємося до звичного життя, наш організм відновлюється дуже швидко. Завдання психіки зараз – витягнути нас з ситуації, яка склалася, максимально збереженими. Ми добре та гідно проходимо колективні випробування. Це автоматично запобігає утворенню ментальних розладів потім – бо не так сама подія завдає травми, скільки те, як ми себе у цій події відчуваємо.

Опори можуть бути зовнішні — це оточуючі люди, які підтримують нас та навколишня ситуація, у якій ми перебуваємо. Але ці опори не завжди стабільні, тому є більш надійні — внутрішні. Внутрішні опори — це той психологічний фундамент, який допомагає встояти у складні періоди. За звичайних умов людина спирається на власні ресурси, постійно поповнюючи їх через взаємодію із зовнішнім світом. Під час війни ці механізми змінюються, звичні способи самовідновлення можуть ставати недоступними. Зникає можливість повноцінно подорожувати, спілкування і взаємодія з близькими людьми можуть ставати обмеженішими. Тоді постає потреба у пошуку нових ресурсів, способів відновлення.

Нам потрібно:

- розвивати самостійність;
- навчитися і навчити дітей брати відповідальність на себе;
- знаходити найкраще рішення, аналізуючи різні ситуації;
- виховувати духовність;
- стабілізувати емоційний стан кожного;
- зберігати психічне здоров'я.

Riznomanit.at.ua

За звичайних умов людина спирається на власні ресурси, постійно поповнюючи їх через взаємодію із зовнішнім світом. Під час війни ці механізми змінюються, звичні способи самовідновлення можуть ставати недоступними. Зникає можливість повноцінно подорожувати, спілкування і взаємодія з близькими людьми можуть ставати обмеженішими. Тоді постає потреба у пошуку нових ресурсів, способів відновлення.

Однією із пріоритетної діяльності класних керівників в закладах освіти є розв'язання освітніх та виховних завдань, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Варто акцентувати увагу на стратегії роботи з учнями, яка сприяє розвитку позитивної самооцінки та надолуженню освітніх втрат, створення комфортних умов для повернення учнів до повноцінного освітнього процесу, усунення подальших негативних впливів. Індивідуальна психологічна підтримка здобувачів освіти сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання, подоланню стресу та тривожності, які виникають в умовах воєнного стану. Освітні втрати носять комплексний зміст: крім навчальних втрат, найбільш яскраво вираженими є виховні, фізичні, психологічні та соціокультурні. План роботи фахівця має обов'язково містити питання подолання наслідків травматичних інцидентів, налагодження контакту, довіри та комунікації між усіма учасниками освітнього процесу. З метою стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти впроваджувати «годину психолога/соціального педагога» та факультативні курси, переглянути можна за покликанням: <http://surl.li/zagcqm>.

Просвітницька робота

Саме просвіта всіх учасників освітнього процесу є базовим та першим кроком у збереженні психічного здоров'я. Психоедукація (пояснення і донесення до учасників освітнього процесу необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні проблеми та їх наслідки для особистості) може здійснюватися у закладі освіти за допомогою різних засобів: годин класного керівника,

інформаційних буклетів, відеофільмів, групових лекцій, тренінгів, презентацій, флеш-мобів, інтернет-ресурсів, воркшопів, майстер-класів, практичних семінарів, зокрема для батьків тощо. Становлення та розвиток культури психічного здоров'я реалізують за допомогою соціально-психологічної профілактики: системою заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку.

В роботі особливу увагу слід звернути на стан психічного здоров'я підлітків, адже це одна з найбільш піддатливих до стресів. У підлітковому віці найактуальнішими стають соціальні потреби. Підлітки більше часу проводять у колі приятелів, підтримують тісні стосунки з близькими друзями, прагнуть спілкування з протилежною статтю. Їм важливо бути в групі, важливо, що про них подумують інші. Тому часто підлітки роблять імпульсивні вчинки.

За умови виявлення таких груп або факту вступу дитини в одну з таких груп інформувати:

- кіберполіція (<https://www.cybercrime.gov.ua>) – цілодобово;
- поліція: 102;
- адміністрація навчального закладу;
- Національна «гаряча» лінія для дітей та молоді: 116 111 – з мобільних або 0 800 500 225 – зі стаціонарних телефонів, пн. - пт. з 12.00 до 20.00 (безкоштовно, анонімно, конфіденційно);
- Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 116 123 – з мобільних або 0 800 500 335 – зі стаціонарних телефонів цілодобово (безкоштовно, анонімно, конфіденційно);
- Messenger @childhotline.ukraine
- Instagram @childhotline_ua

□Telegram @CHL116111

«Гарячу» лінію для осіб, які постраждали від домашнього насильства, створено на базі Урядового контактного центру за номером 15-47, сервіс цілодобово доступний, дзвінки є безкоштовними зі стаціонарних та мобільних телефонів, анонімними та конфіденційними.

Потрібно проводити години спілкування з дітьми для попередження їх втягнення до неформальних угруповань, небезпечних для життя квестів, ігор, надавати учасникам освітнього процесу алгоритм дій в ризикованих ситуаціях, інформувати їх про номери «гарячих ліній». Під час такої роботи можна скористатися

ліфлетом «А з чим ти стикаєшся в Інтернеті?» (URL:

<https://bit.ly/3jdpS9W>), навчальний анімаційний ролик «Цінуй життя!» (URL:

<http://surl.li/mweisc>) та методичні рекомендації до нього: (URL:

<http://surl.li/xogwdb>);

матеріали з превенції залежності від азартних ігор, що

розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (URL: <http://surl.li/qwjijb>).

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI;

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 р.

№ 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року»;

Кримінальний кодекс України, зокрема стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини».

Сучасні діти, особливо підлітки, не бачать свого життя без медіа. Звідти вони отримують інформацію і засвоюють зразки поведінки, що визначає їхню кіберсоціалізацію, яка відбувається, в основному, поза участю батьків в умовах часткового батьківського контролю медіасередовища, або відсутності такого середовища взагалі. Розвинена медіакультура особистості передбачає як пошук, сприймання, критичний аналіз, адекватне оцінювання та осмислення різноманітної медіапродукції, так і створення власних

медіапродуктів на основі усвідомленої системи цінностей і переконань у взаємодії з іншими людьми. Формування належного рівня медіакультури особистості один із напрямів роботи класного керівника, який можна забезпечити завдяки комплексу заходів, серед яких – навчання усіх учасників освітнього процесу з цього питання.

На сайті ДНУ «ІМЗО» розміщено навчальну програму для учнів 9, 10, 11 класів закладів загальної середньої освіти (три роки навчання) Укладачі: Л. А. Найдьонова, Н. І. Череповська За редакцією Л. А. Найдьонової «Медіокультура».

Програма отримала гриф МОН і з нею можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/doisea>.

Гуманітарна ситуація в Україні стрімко погіршилась після повномасштабного вторгнення країни-агресора росії. Забруднення мінами та вибухонебезпечними залишками війни поширилось всією територією України, що безпосередньо та надзвичайно негативно вплинуло на безпеку. Ризики, пов'язані з вибухонебезпечними предметами (ВНП), значно зросли внаслідок широкомасштабного використання вогнепальної зброї та масованих ракетних атак із застосуванням великого різноманіття типів вибухонебезпечних предметів. Згідно зі звітів національних та державних агенцій, таких як Державної служби з надзвичайних ситуацій України, Національної поліції, а також міжнародних моніторингових місій та гуманітарних організацій, війна в Україні продовжує забирати життя людей в значно ширшому географічному розрізі. Наразі збереження здоров'я та безпека учасників освітнього процесу стало пріоритетним напрямом роботи в системі освіти України.

Обов'язковим компонентом системи національної освіти України мають бути знання про збереження й зміцнення здоров'я і навички поведінки у небезпечних ситуаціях, зокрема уникнення ураження мінами та іншими вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ).

Для застосування у роботі за цим напрямом матеріали, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»:

<http://surl.li/sjtzyl>.

Профілактична робота щодо профілактики шкідливих звичок, різних видів залежності та формування культури здорового способу життя

Перелік корисних ресурсів щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків

Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків. URL:

<http://surl.li/hxwald>

Програма профілактики вживання психоактивних речовин «Свідомий вибір» / Н. Строева Київ. 2020. URL: <http://surl.li/gozeuy>

Використання електронних сигарет серед молоді. URL: <http://surl.li/quwtyb>

Як кинути палити. URL: <http://surl.li/uvmftw>

Міжнародні стандарти лікування розладів, пов'язаних із вживанням наркотичних речовин: перегляньте видання з урахуванням результатів польового

дослідження. URL: <http://surl.li/hhwdhb>

Розлад вживання психоактивних (наркотичних) речовин у молоді. URL:

<http://surl.li/iyxhlw>

Як запобігти зловживанню алкоголем та наркотиками серед підлітків. URL:

<http://surl.li/xvrhvc>

Як батькам говорити про алкоголь з дітьми різного віку. URL:

<http://surl.li/nvlwbl>

Проблема залежності від комп'ютерних ігор. URL: <http://surl.li/evanbz>

Як запобігти проблемі залежності від комп'ютерних ігор. URL:

<http://surl.li/wgnpat>

Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом. URL:

<http://surl.li/sdfuwz>

Забезпечення безпеки та захисту прав здобувачів освіти є ключовим завданням для формування гармонійного суспільства. Дієві стратегії та програми, спрямовані на попередження насильства, відіграють критичну роль у

Riznomanit.at.ua

створенні безпечного та сприятливого середовища для навчання та розвитку кожної особистості.

Сьогодні актуальними є питання побудови безпечного, мирного освітнього середовища, яке передбачає впровадження у систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва. Важливими кроками в цьому напрямі є формування у здобувачів освіти здатності протистояти булінгу (цькуванню), навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, розуміння поняття «мир», усвідомлення власної значущості у миробудуванні, усвідомлення конфлікту як невід'ємної частини життя, створення особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті.

Важливим аспектом у цьому напрямі роботи є створення безпечного та підтримуючого середовища в закладах освіти. Для цього необхідно розробляти та впроваджувати політику нульової толерантності до будь-яких проявів насильства, забезпечувати психологічну підтримку для постраждалих, а також розробляти механізми звернення за допомогою. Важливо, щоб здобувачі освіти та педагогічний колектив закладу освіти відчували себе в безпеці та знали, що їхні права будуть захищені.

Також важливим аспектом є активна робота з батьками та громадськістю. Батьки – важливі партнери в процесі профілактики насильства, тому важливо залучати їх до роботи із здобувачами освіти та вирішення проблем, які можуть виникати в закладі освіти. З метою підвищення усвідомленості щодо проблеми насильства та сприяння активному втручання у разі його виявлення потрібно проводити інформаційні кампанії серед громадськості.

Навчально-методичні матеріали щодо роботи

Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти / В. М. Горленко та ін.; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: Ніка-Центр, 2021. 168 с. URL: <https://salo.li/163a750>

Для організації належного психологічного, та соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу рекомендовано вжити заходів щодо посилення профілактичної роботи: побудови безпечного, мирного освітнього

середовища, яке передбачає впровадження у систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва із закладами освіти у питаннях подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх.

Зв'язки з громадськістю

Останнім часом збільшилася кількість запитів щодо фото та відеозйомки здобувачів освіти.

Відповідно до статті 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, але на період воєнного стану це право може тимчасово

обмежуватися згідно з Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Інформація про фізичну особу є конфіденційною (частина

1 статті 21 Закону України «Про інформацію»). Заборонено збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом економічного добробуту та захисту прав людини (ч. 2 статті 11, ч. 4 статті 21 Закону України «Про інформацію»). Лише в інтересах національної безпеки, хоча окремо питання фото- і відеозйомки та використання фото дітей окремо законодавством України не врегульовано, з урахуванням вищезазначених норм законодавства для неповнолітнього згоду на фото- чи відеозйомку мають надавати батьки. Згідно з чинним законодавством рішення щодо здійснення більшості правочинів дитини до досягнення її повноліття приймають батьки, або інші законні представники дитини (наприклад, опікуни), тому фото- чи інша зйомка дитини може відбуватись тільки за їхньої згоди. Відповідно до статті 308 Цивільного кодексу України фотографія та інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, може бути публічно показано, відтворено, розповсюджено лише за згодою цієї особи, а у разі її смерті – за згодою її дітей, вдови /вдівця, батьків, братів та сестер.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини кожна дитина є суб'єктом, а не об'єктом правовідносин, і провідним принципом Конвенції є право дитини на участь у вирішенні питань, які її стосуються. Тому на фото- чи іншу зйомку дитини треба отримати її згоду.

В умовах воєнного стану розповсюдження конфіденційної інформації про людину, навіть за її згодою, може становити загрозу для життя і здоров'я людини та її родини. Навіть фільмування лише закладу, без присутності людей у кадрі, може бути небезпечним для всіх, хто у ньому навчається та працює. Тому керівникам закладів освіти та учасникам освітнього процесу рекомендовано мінімізувати оприлюднення зйомок на території та в закладі.

Керуючись ст. 32 Конституції України та Рішенням Конституційного Суду України, зйомки на мобільний телефон (що є збиранням інформації) протиправних дій, що здійснює особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень, проводять без дозволу за умови, що зйомку спрямовано на захист прав людини. Це стосується зйомки з метою фіксації протиправних дій для підтвердження фактів порушення прав та додавання такого відео, наприклад, до звернення, або бути доказом у суді, а не для публічного оприлюднення у соціальних мережах, медіа.

Війна негативно впливає на соціалізацію та інтеграцію дітей і підлітків. Соціалізація – це «процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом установок, цінностей, ролей, очікувань, які властиві певній культурі або соціальній групі». Проблеми більшості дітей з категорії внутрішньо переміщених осіб переважно сконцентровані в адаптації до нових навчальних колективів, а їхнє вирішення полягає у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату у закладах освіти. Шкільна адаптація тісно пов'язана із соціальною адаптацією, яка зумовлена змінами соціальної реальності та життєвими обставинами і потребує особливої мобілізації та оптимізації зусиль здобувача освіти у відповідь на ці зміни.

Рекомендуємо організувати та провести в закладах освіти інформаційні кампанії, виставки, круглі столи, тематичні уроки, лекції, вебінари, та інші інформаційно-просвітницькі і профілактичні заходи.

[Лист МОН України від 8.11.2023 №3/6492-23 “Про проведення Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства»](#)

Для створення здорового психологічного клімату в закладі освіти, соціально – психологічна служба надає психологічну допомогу всім учасникам освітнього процесу, а комплекс наданих актуальних психологічних послуг у подальшому забезпечує психологічну здоровість як окремої особистості так і освітньої системи.

- у своїй роботі використовують метод арт-терапії, а саме:
- казкотерапія – використовує метафору для створення зв'язків між казковими подіями і поведінкою у реальному житті. Завдяки казкотерапії відбувається усвідомлення внутрішньої сутності
- пісочна терапія – пов'язана із використання природних матеріалів: води, піску, камінців, ракушок, рослин. Вона передбачає глибинну роботу з почуттями і переживаннями людини;
- нейрографіка - це графічний метод трансформації свого ставлення до проблеми. Це арт-терапія, яка з'єднує нас з глибинами свідомості, щоб почути свій внутрішній голос.

Використання у навчально-виховному процесі школи засобів арт-терапії має неабияке значення для збереження і зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу; подолання різного плану труднощів: навчальних, комунікативних, емоційних, сімейних, перед якими відчуваєш себе слабким і незахищеним. Тому для соціально-психологічної служби закладу це дуже ефективний метод роботи під час тренінгів, інтерактивних занять, індивідуальних та групових консультацій.

Рекомендації

- Використання: Дихальних вправ. Психологічних хвилинок. Вправ на розпізнання емоцій. Вправ на зниження тривожності. Арт-терапевтичних вправ.
- Вправи на дихання. Здоров'язбережувальна складова
- Швидка допомога «Техніка заземлення»(повернення свідомості і тіла в даний момент)
- Порадник для вчителя. Активності для учнів та учениць у бомбосховищах шкіл

file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%90%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B7%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%96.pdf.

- Відпочинок за кілька хвилинок.
pdfhttps://www.unicef.org/ukraine/media/26001/file/Breathe_cards_Royz.pdf
https://www.dropbox.com/sh/9ott6lcyjy7fflv/AACqw.OTz.V9U4nm_Fr5Nt.JS4a/Videos/Breathe?dl=0&preview=Breathe_Animal+Arms+Butterfly.mp4&subfolder_nav_tracking=1

Міністерством освіти і науки України спільно з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та Асоціацією інноваційної та цифрової освіти за участю провідних міжнародних експертів з психології створено курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу в період воєнного та повоєнного часу», який затверджено Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 5 від 29.06.2022). <https://hryoutest.in.ua/courses/programma-pidvishchennya-kvalifikaciji-psihologichnoji-pidtrimki-dlya-osvityan-ta-batkiv>

Рекомендуємо є учителям під час уроку впроваджувати психологічні хвилинки. Регулярне впровадження психологічних хвилинок у зручний час та слушній нагоді допоможе здобувачу освіти стати більш спокійним, врівноваженим, а також дасть змогу краще зрозуміти свої почуття. Учитель

має сам визначити, коли і у який час провести психологічну хвилинку. Вправи для дітей та підлітків, які перебувають у стресовій ситуації, для зняття психоемоційного напруження

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voienykh-diy/vpravy-dlia-ditey-ta-pidlitkiv-iaki-perebuvaiut-u-stresoviy-sytuatsii-dlia-zniattia-psykhoemotsiynoho-napruzhennia/>

З ініціативи дружини Президента Олени Зеленської, реалізується Проект Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, який направлений на зміцнення психічного здоров'я дітей в умовах війни.

Рекомендовані джерела;

Кокурн, О. М. (2022). Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни»: препринт. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 46 с. Мартинова, Л. (2022).

Психічне здоров'я в умовах війни. Журнал «НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія». 3-4 (134) ' URL: [//neuronews.com.ua/ua/archive/2022/3-4%28134%29/pages-5/psihichne-zdorov-ya-v-umovahviyni?utm_campaign=MassMail&utm_medium=email&utm_source=female-list#gsc.tab=0](https://neuronews.com.ua/ua/archive/2022/3-4%28134%29/pages-5/psihichne-zdorov-ya-v-umovahviyni?utm_campaign=MassMail&utm_medium=email&utm_source=female-list#gsc.tab=0)

Соціальна місія університету під час воєнного часу в суспільстві знань. Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство». №13. С. 26-36. Панок, В. Г. (2020).

Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2(1), 1-16. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-9-1> Панок, В. Г. (2022).

Слюсаревський, М. М. (2022). Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 21

квітня 2022 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(1).

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4124>

Соціально-психологічна реабілітація вразливих категорій громадян від наслідків війни: колективна монографія

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ

<https://vseosvita.ua/library/psykholohichni-suprovod-vykhovnoi-roboty-v-osvitnomu-zakladi-575072.html>

"Психологічний супровід учасників освітнього процесу під час війни"

<https://naurok.com.ua/psihologichniy-suprovod-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-pid-chas-viyni-326326.html>

«Психологічний супровід учасників освітнього процесу під час війни в Україні»

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/bezpeka/2023/Narada.z.pytan.za-pobihannya.poshyrennyu.ahresyvni.subkultury.07.03.2023/08.03.2023/Prezentatsiya.IMZO-07.03.2023.pdf>

Рекомендуємо для навчання правилам поведінки з вибухонебезпечними предметами використовувати матеріали ЮНІСЕФ (цикл уроків, спільно з Державною службою надзвичайних ситуацій в Україні, МОН України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Національною поліцією України, за покликанням):

- урок із мінної безпеки (<https://cutt.ly/5XcGm7s>);
- всеукраїнський онлайн-урок з мінної безпеки (<https://cutt.ly/wXcHqiL>);
- як говорити з дітьми про правила мінної безпеки? (<https://cutt.ly/WXcJo9G>);
- навчаємось мінної безпеки всією родиною (<https://cutt.ly/tXcJJkW>);
- міни (<https://cutt.ly/2XcJ45N>).

Варто інформувати учнів, що в Україні запрацював мобільний застосунок з мінної безпеки MineFree, який дозволяє повідомити про виявлення вибухонебезпечних або підозрілих предметів, переглянути мапу небезпечних територій та отримати сповіщення про наближення до небезпечного об'єкта. Детальніше про застосунок – на сайті

Усвідомлення власної національної ідентичності, переосмисленні історії, культури – може ставати одним із таких джерел. Приєднавшись до цього потужного ресурсу, ми наповнюємось та водночас беремо на себе відповідальність нести ідеї честі та гідності людського буття.

Бути сильними і мужніми, допомагати тим, хто потребує допомоги. Мати сміливість приймати інших такими, які вони є, і – приймати себе...
Усвідомлювати свої сильні сторони і обмеження, які згодом можуть перерости у розширення і нові можливості. Поважати себе і прагнути до порозуміння з іншими. Але не ховатися за спинами, а нести свою думку, з розумінням того, що вона не єдина, але унікальна у своєму роді, цінна серед інших. Вчитися слухати і чути, дослухатися до інших, і дослухатися до себе. Шукати своє місце у хаосі, але розуміти, що цей пошук – то процес, яким можливо насолоджуватися. Нести людяність у світ і плекати її у собі. Адже світ починається з тебе.

ТОКІППО пропонує для закладів освіти області **тему Першого уроку: «З вірою в серці! З наснагою в душі!»**. Зважаючи на автономію закладів освіти, кожен заклад освіти може самостійно сформулювати тему.

Також у перший день навчання класні керівники повинні обговорити з учнями питання безпеки під час освітнього процесу в умовах війни. Рекомендуємо скористатись ресурсами на сайті ТОКІППО <https://tokippo-vijna2022.blogspot.com/>

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! На сайті ТОКІППО діє рубрика «Скарбничка досвіду виховної роботи в умовах воєнного стану» https://tokippo-vijna2022.blogspot.com/p/blog-page_6.html, що постійно оновлюється. Ви можете скористатись представленими матеріалами, а також надсилати свій досвід у центр виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти для подальшого розміщення на сайті.

Разом з тим, рекомендуємо проводити тематичні заходи із залучення відповідних фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, ДСНС, національної поліції та інших державних / недержавних або міжнародних установ / організацій (урядових, неурядових та комерційних), які мають право реалізовувати проекти або програми з навчання населення щодо ризиків від мін ВМП. Запорукою безпеки людей є знання та виконання правил безпечної поведінки в умовах наявності мін та ВМП. Золоті правила безпеки: НЕ чіпай! НЕ підходь! Телефонуй 101!

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

У серпні-грудні 2024 року ви можете взяти участь у методичних заходах, які організовує Центр виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти:

- Інструктивно-методична нарада з питань впровадження програм інтегрованого наскрізного курсу «Культура добросусідства» ЗЗСО (серпень)
- Школа управлінської майстерності для кураторів та лідерів учнівського самоврядування (вересень)
- Постійнодіючий семінар для директорів ЗПО “ Трансформація освітнього простору закладу позашкільної освіти (вересень)
- Творча зустріч «Інноваційні форми роботи з батьками з національно-патріотичного виховання» для педагогів організаторів та класних керівників (вересень)
- Вебінар для голів МО класних керівників з питань впровадження реформи шкільного харчування та збереження здоров'я (вересень)
- Круглий стіл «Формування громадянина патріота в умовах суспільних змін і сучасних викликів» (вересень)
- Тренінг “Самоцінність та внутрішні опори як основа формування цілісної і ціннісної особистості” (жовтень)

- Вебінар «Українізація в освіті: сучасність і стратегії на майбутнє» для педагогічних працівників (жовтень)
- Тренінг “Самоцінність особистості - ресурс українця в контексті ціннісних орієнтирів УХВЛ” (жовтень)
- Семінар «Розвиток соціально-громадянської компетентності в процесі формування ціннісних орієнтирів сучасної української школи» (жовтень)
- Семінар «Маркери сформованості патріотизму у контексті творення виховної парадигми закладу освіти для консультантів ЦПРПП (листопад)
- Засідання круглого столу для заступників директорів з виховної роботи, голів МО класних керівників «Формування інноваційного здоров’язбережувального освітнього середовища» (листопад)
- Онлайн-зустріч “Самоменеджмент як чинник професійно-особистісного розвитку педагога» для методистів ЗПО (листопад)
- Тренінг «Використання технік ненасильницького спілкування для сприяння порозумінню в шкільному середовищі» (листопад)
- Школа управлінської майстерності для кураторів та лідерів учнівського самоврядування (грудень)

Riznomanit.at.ua